

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА



ПРОГРАМА ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ
СЛОБОЖАНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ
НА 2021 – 2025 РОКИ

Харків – смт Слобожанське – 2020 р.

ВСТУП

Чисте атмосферне повітря, доступ до якісної питної води, добрий стан ґрунтового покриву, підтримання біорізноманіття, раціональне використання природних ресурсів є запорукою екологічно безпечної життєдіяльності людини та основою сталого розвитку територій. Недопущення деградації та забруднення довкілля, вирішення екологічних проблем здійснюється шляхом впровадження програми природоохоронних заходів.

Програма природоохоронних заходів Слобожанської селищної ради (об'єднаної територіальної громади) на 2021 – 2025 роки розроблена групою фахівців з інженерії та охорони довкілля Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова відповідно до вимог Закону України від 25.06.1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища», Постанови КМУ «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» від 17 вересня 1996 №1147.

Підставою для розроблення Програми є існування екологічних проблем на території селищної ради, розв'язання яких потребує залучення бюджетних коштів, спільних дій виконавчого комітету ради, підприємств, установ, організацій та населення.

Програма спрямована на визначення та впровадження екологічної стратегії сталого розвитку в екологічній політиці Слобожанської селищної ради, покращення існуючого стану навколишнього природного середовища шляхом реалізації природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів.

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ТЕРИТОРІЇ СЛОБОЖАНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ

На території Слобожанської селищної ради реалізується політика, спрямована на збереження безпечного для людини довкілля, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Оцінка стану довкілля на території Слобожанської селищної ради свідчить, що практично немає природних компонентів екосистеми, які б не зазнавали постійного негативного антропогенного впливу. З одного боку, екологічна ситуація на території селищної ради задовільна, але показники стану довкілля та життєдіяльності не найкращі, переважно через негативний вплив Зміївської ТЕС. З іншого боку можна зазначити, що в районі наявні екологічні ризики і проблеми щодо стану повітряного басейну, поверхневих водних об'єктів та підземних вод, земель та зелених насаджень. Водночас треба зазначити, що рівень забруднення навколишнього середовища на території Слобожанської селищної ради не є об'єктивно обумовленим, а наявні екологічні ризики і проблеми, за умов ефективної і цілеспрямованої роботи в цьому напрямку, можуть бути суттєво зменшені.

Більшість екологічних проблем на території ради виникають внаслідок широкого використання енергоносіїв, головним чином, вугілля і нафтопродуктів, а також розміщенням відходів та скидами забруднених зворотних вод комунальних господарств.

Визначення основних проблем, на розв'язання яких спрямована програма

Програма охорони навколишнього природного середовища Слобожанської селищної ради на період до 2025 року спрямована на поліпшення екологічного стану довкілля та зниження екологічних ризиків.

Об'єктивними причинами екологічних проблем Слобожанської селищної ради є:

- Успадкована структура економіки з переважаючою часткою ресурсних та енергоємних галузей, негативний вплив якої був посилений переходом до ринкових умов;
- Зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури;
- Існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- Недостатня сформованість інститутів громадського суспільства;
- Недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища;
- Недотримання природного законодавства.

Стан атмосферного повітря

Атмосферне повітря є одним з основних життєво важливих компонентів навколишнього природного середовища. Діяльність кожного суб'єкта господарювання має бути спрямована на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливого впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище.

На території Слобожанської селищної ради дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами мають 38 суб'єктів господарювання, серед яких 10 розташовані у смт Слобожанське, 13 на території Геніївської сільської ради, 2 – на території Скрипаївської сільської ради, 5 – на території Нижньобишківської сільської ради, 8 – на території Лиманської сільської ради. Переважна більшість цих підприємств представлена переважно комунальними, транспортними, сільськогосподарськими та малими промисловими об'єктами, переважна більшість з яких має невеликі об'єми викидів та не створюють значного навантаження на довкілля.

Найпотужнішим джерелом забруднення атмосферного повітря на території Слобожанської селищної ради є Зміївська ТЕС, на долю якої приходить близько 80 % всіх викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря Харківської області. У зоні безпосереднього постійного впливу ТЕС розташоване смт Слобожанське.

Головними чинниками негативного впливу Зміївської ТЕС на стан повітряного басейну є використання низькосортного палива (кам'яного вугілля) та низька ефективність існуючих золоуловлювачів. Під час роботи ТЕС при спалюванні кам'яного вугілля в атмосферу надходять газоподібні речовини – продукти згоряння палива, а також летка зола. Для Зміївської ТЕС найбільше поширення має забруднення золою з максимальним радіусом 16 км для досягнення розсіювання на рівні 1 ГДК. До цієї зони потрапляє майже вся територія Слобожанської селищної ради (об'єднаної територіальної громади), за винятком північної частини Скрипаївської сільської ради (рис. 1).

Дані багаторічних метеорологічних спостережень показують, що на досліджуваній території переважають східні та південно-східні вітри, тобто атмосферний перенос забруднень від викидів ТЕС відбувається здебільшого, відповідно, у західному та північно-західному напрямках.



Рисунок 1 – 16-км зона впливу атмосферних викидів Зміївської ТЕС

У осінньо-зимовий період на території ради спостерігаються димові смоги, що обумовлено викидами Зміївської ТЕС. Взимку створюються особливо важкі умови для розсіювання і накопичення шкідливих домішок, здатних викликати критичну ситуацію. У зоні впливу ТЕС на ґрунтовий покрив щороку може осідати 3-6 т/га забруднюючих речовин, зокрема сірка, залізо, алюміній, цинк, хром, марганець та інші метали.

Додатковим вагомим джерелом забруднення атмосферного повітря від Зміївської ТЕС є пиління місць видалення відходів спалювання твердого палива. Процес виносу тонкодисперсних часток із поверхні надводних пляжів золівдвалів призводить до запилення повітря, а також до потрапляння в навколишнє середовище небезпечних компонентів паливного шлаку – важких металів, радіонуклідів тощо.

Стан та використання водних ресурсів

Територія Слобожанської селищної ради розташована у басейні р. Сіверський Донець. Водні ресурси території представлені р. Сіверський Донець, її притоками – рр. Бишкін, Гомільша, Гнилиця, струмками, озерами Лиманської групи (озера Лиман, Борове, Чайка, Світличне, Камишевате, Личеве та ін.), ставками, а також старичними озерами і водно-болотними угіддями переважно на лівому березі Сіверського Донця на заплавах ділянках та першій надзаплавній терасі.

Річка Сіверський Донець, яка є основною водною артерією території, зазнає помітного антропогенного впливу від скидів стічних вод великих підприємств, а також потрапляння забрудненого поверхневого стоку з сільськогосподарських угідь, які є основним типом землекористування у басейні. На вході до території Слобожанської селищної ради поблизу селища Есхар якість річкової води Сіверського Донця формується під впливом скидів стічних вод Харківської агломерації у р. Уди вище за течією та скидів Харківської ГРЕС-2.

На території ради також розташовані штучні водойми – наливна карта та обвідний дренажний канал золовідвалу Зміївської ТЕС, які фактично належать до єдиної гідрографічної схеми разом із Лиманською групою озер. Озеро Лиман, яке за своєю загальною площею (1268,84 га) є найбільшим у басейні Сіверського Донця, використовується як водойма-охолоджувач Зміївської ТЕС згідно акту на право постійного користування землею. Вторинним водокористувачем озера Лиман є ТОВ «Санпоінт Україна». Два ставка загальною площею 0,25 га, які належать ТОВ «Санпоінт Україна» (рибгоспу), заповнюються водою на період вирощування рибного малька – сезонно.

Озера Лиманської групи зазнають техногенного впливу від роботи Зміївської ТЕС. Попередніми дослідженнями у поверхневих водах встановлено перевищення вмісту окремих забруднювальних речовин, зокрема важких металів, заліза, нітритів, у порівнянні з їхніми ГДК, встановленими чинними нормативними документами.

Рекреаційне використання водоохоронних територій і, зокрема, прибережних зон озер Лиманської групи з впровадженням сучасних технологій капітального будівництва створює додаткове навантаження на водні екосистеми, сприяє активізації процесів руйнування берегової лінії, знищенню об'єктів флори і фауни, погіршує гігієнічні та екологічні характеристики води.

Ресурси підземних вод території Слобожанської селищної ради представлені першим від поверхні водоносним горизонтом (грунтові води), який децентралізовано експлуатується колодязями та неглибокими індивідуальними свердловинами у сільських населених пунктах, та глибокими артезіанськими водоносними горизонтами у верхньокрейдових відкладах (на глибині близько 100 м) і сеноман-нижньокрейдових відкладах (на глибині близько 800 м). Артезіанські водоносні горизонти експлуатуються водозабірними свердловинами для централізованого водопостачання населення в смт. Слобожанське та інших населених пунктах.

За результатами локального моніторингу в ґрунтових водах в районі Зміївської ТЕС і смт. Слобожанське відмічається високий вміст сольових показників (миш'як, хлориди, сульфати), а також вміст металів (залізо, алюміній та ін.), що перевищують відповідні норми ГДК.

Прямий техногенний вплив на якісний склад ґрунтових вод відбувається внаслідок фільтрації забруднених вод на об'єктах Зміївської ТЕС (проммайданчику, золовідвалів), звалищі ТПВ; внесенні наднормативної кількості добрив та засобів захисту рослин на прилеглих територіях. Забруднені підземні води прямують у напрямку р. Сіверський Донець, де розвантажуються на поверхню землі, створюючи ризики забруднення річкової води та негативного впливу на водні екосистеми. Крім того, на ділянках, прилеглих до золонакопичувача, відбувається підйом рівня ґрунтових вод внаслідок їхнього підпору водою, що фільтрується з золовідвалу. На цих територіях виникає необхідність розробки заходів із водозниження для запобігання процесу підтоплення.

Глибокі водоносні горизонти верхньої крейди й, особливо, сеноман-нижньокрейдових відкладів є захищеними від забруднення з поверхні землі водотривкими шарами глин і щільної крейди. Проте, ризики їхнього забруднення виникають у результаті невідповідності умов утримання артезіанських свердловин та неналежного санітарного стану їх захисних зон. Тому, необхідно контролювати дотримання нормативного санітарного режиму, встановленого у межах 1-3 поясів зон санітарної охорони водозабірних свердловин, зокрема, виявляти та своєчасно проводити ліквідаційний тампонаж покинутих свердловин.

Земельні ресурси

За розподілом землекористування на території Слобожанської селищної ради землі населених пунктів становлять 3236,7 га; загальна площа за межами населених пунктів – 53986,3 га. Сільськогосподарські угіддя становлять 43,5% території, землі лісових угідь 43,2%, водно-болотні території – близько 4% площі території.

Ґрунтовий покрив представлено чорноземами звичайними середньогумусними глибокими залишково-глибоко-солонцюватими, лучно-чорноземними глибоко солонцюватими ґрунтами і солонцями лучними; лучними глибоко-солонцюватими ґрунтами, лучно-болотними солонцюватими ґрунтами.

Зміївська ТЕС є джерелом кумулятивного впливу на ґрунтовий покрив прилеглої території, переважно у західній та північно-західній частинах, та зумовлює перевищення концентрацій ряду мікроелементів, важких металів (нікелю, свинцю) і органічних речовин відносно фонових концентрацій у ґрунтах.

За результатами попередніх досліджень ґрунтів сільськогосподарських угідь встановлено перевищення вмісту важких металів на рівні 1,1-2,8 нормативу (помірно небезпечна категорія забруднення).

Сумарна радіоактивність і фон гамма-випромінювань перебувають на рівні природного.

У зоні впливу звалища твердих побутових відходів санітарно-мікробіологічний стан ґрунтів характеризується як забруднений і сильно забруднений.

Серед інших чинників потенційного негативного впливу на ґрунтовий покрив виступають: використання важкої ґрунтообробної техніки; надмірно активна сільськогосподарська діяльність та монокультурне землеробство; недостатнє/надмірне використання засобів стимулювання рослин, добрив, засобів захисту рослин; відсутність або неправильне застосування меліоративних заходів; зрошення водами несприятливої якості або недотримання зрошувальних норм; використання меліорантів невідповідної якості або без дотримання норм, доз, строків внесення; розорення схилів; випалювання рослинних решток та лісові пожежі і т. ін., вилучення земель зі складу сільськогосподарських угідь, лісового фонду, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення або зміна цільового призначення.

Поводження з відходами

Зміївська ТЕС є одним із основних джерел накопичення твердих промислових відходів на території Слобожанської селищної ради. Найбільш багатотонажним видом відходів є шлак паливний, розміщення якого здійснюється на золовідвалах теплоелектростанції (загальна площа золовідвалів близько 350 га). Тверді промислові відходи чинять комплексний вплив на навколишнє середовище території Слобожанської селищної ради. Фільтрація забруднених вод об'єктів Зміївської ТЕС (проммайданчика, золовідвалів, звалищі ТПВ) зумовлює підйом рівня ґрунтових вод прилеглої території, зміну їх хімічного складу, забруднення ґрунтів.

Однією з найгостріших екологічних проблем Слобожанської селищної ради є поводження з твердими побутовими відходами. Відходи, що вивозяться з населених пунктів громади, транспортуються для захоронення на полігон

твердих побутових відходів зі станцією їх механізованої переробки у м. Зміїв та на полігон ТПВ смт Слобожанське. На території Слобожанської селищної ради діє комунальне підприємство зі збору та вивозу твердих побутових відходів – КП «Комунальник». Технологія збору та вивозу ТПВ здійснюється за графіком – п'ять разів на тиждень. Полігон смт Слобожанське знаходиться у комунальній формі власності, експлуатується з 2007 року. Проектна площа становить 5,53 га, зайнято станом на 2020 рік – 2,8 га, рівень заповнення складає 84 %. Полігон обладнаний системою збирання та знешкодження фільтрату. Система збирання та утилізації біогазу відсутня. На полігоні регулярно виконується ущільнення ТПВ, дернування. Для цієї роботи залучається необхідна техніка, роботи виконуються по мірі накопичення відходів. На території наявне обвалування по периметру. Полігон розташований менше, ніж за 1 км від межі міста, менше, ніж за 0,2 км від сільськогосподарських угідь та менше, ніж 0,05 км від межі лісу, що є порушенням чинних нормативів.

Полігон ТПВ в смт. Слобожанське потребує реконструкції та виконання додаткових заходів щодо попередження / мінімізації негативного впливу на довкілля.

Система поводження з небезпечними відходами у складі побутових відходів, а також відходів електричного та електронного обладнання відсутня. Збирання великогабаритних, ремонтних, небезпечних відходів у складі побутових не здійснюється.

На території смт. Слобожанське, селищ Благодатне, Донець сіл Лиман, Суха Гомільша, Нижній Бишкин, Черкаській Бишкин, Геєвка, Шелудьківка, Геніївка, Українське, Занки, Дачне, Курортне, Скрипаї, Мохнач та Лісне наявна потреба у вдосконаленні системи централізованого збору та вивезення для захоронення, перероблення, утилізації ТПВ від населення. З цією метою у цих населених пунктах необхідно замінити застарілі технічні засоби збору та вивезення ТПВ та додатково удосконалити систему поводження з відходами шляхом запровадження роздільного збору.

На території Слобожанської селищної ради наявні несанкціоновані звалища побутових відходів, про що свідчать звернення громадян на порталі «Інтерактивна мапа» Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Серед причин виникнення несанкціонованих сміттєзвалищ – неповне охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів, недостатня регулярність вивезення побутових відходів у окремих населених пунктах, недостатній рівень екологічної свідомості населення та просвітницької і роз'яснювальної роботи.

Кінцеве видалення відходів характеризує динаміку та напрям змін в обсягах видалення відходів, дозволяє оцінювати тиск на навколишнє середовище через місця видалення відходів, у тому числі їх окремих категорій.

Головною причиною незадовільного стану у сфері поводження з твердими побутовими відходами є відсутність цілісної системи вирішення проблеми, де головним критерієм успішності було постійне зменшення кількості «кінцевих» відходів, тобто тих, що розміщуються на звалищах і не використовуються як вторинні ресурси.

Повністю вирішити дане питання у короткостроковій перспективі досить складно, адже впровадження сучасних ліній сортування сміття, побудова нових полігонів потребує значних фінансових витрат, тоді як ресурси станом на цей час обмежені.

Згідно Програми природоохоронних заходів на території Слобожанської селищної ради з побутовими відходами завершення будівництва полігону ТПВ планується в 2021-2025 роках, також за кошти місцевого бюджету планується запровадження системи роздільного збору ТПВ, як один з ефективних засобів екологічного виховання жителів селищної ради, влаштування майданчиків під контейнери для роздільного збору сміття.

Проведений аналіз свідчить про відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону, що зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення і призводить до антропогенного навантаження на

довкілля, забруднення його основних компонентів: ґрунтів, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення району.

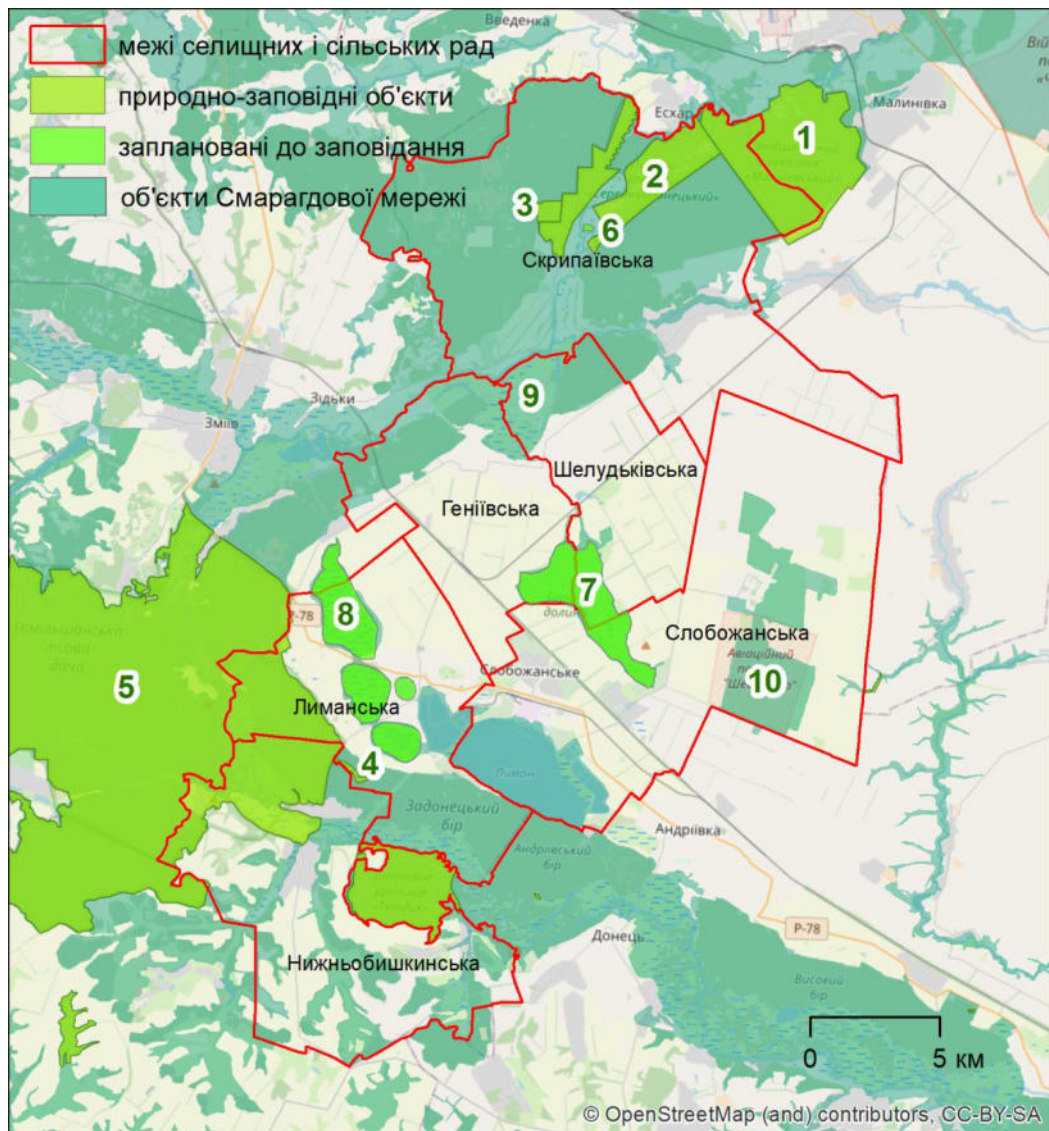
Стан біологічного різноманіття та біоресурсів, формування екологічної мережі

Унікальність території Слобожанської селищної ради зумовлюється проходженням по ній умовної межі між двома природними зонами – Лісо-степом і Степом. Територія ради є одним із найважливіших в області та країні осередком біологічного різноманіття. На ній знаходяться 5 існуючих об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) України (рис. 2):

- 1) Національний природний парк «Гомільшанські ліси»;
- 2) Ландшафтний заказник місцевого значення «Малинівський»;
- 3) Лісовий заказник місцевого значення «Середньодонецький»;
- 4) Лісовий заказник місцевого значення «Мохначанський»;
- 5) Ботанічний заказник місцевого значення «Озеро Борове».

Ще 5 територій заплановано для створення та/або розширення: ботанічний заказник «Шелудьківський»; орнітологічний заказник «Горіла Долина»; орнітологічний заказник «Лиманські озера»; ботанічний заказник «Цикалове»; гідрологічний заказник «Благодатне».

Водночас на більшості території Слобожанської селищної ради природні ландшафти зазнали глибокої трансформації під впливом антропогенних факторів, пов'язаних із такими видами діяльності як: сільське господарство, в тому числі рибне господарство, лісове господарство, вироблення електроенергії із викопного палива та її передавання; видобування і транспортування горючих корисних копалин; рекреаційна діяльність та сфера рекреаційних послуг; житлово-комунальне господарство; залізничний та автомобільний транспорт. Найбільш негативний вплив на природні комплекси чинять золовідвали Зміївської ТЕС, полігон ТПВ, садові кооперативи та фермерські господарства, де застосовуються хімічні засоби захисту рослин.



Існуючі об'єкти ПЗФ

- 1 Ландшафтний заказник місцевого значення «Малинівський»
- 2 Лісовий заказник місцевого значення «Середньодонецький»
- 3 Лісовий заказник місцевого значення «Мохначанський»
- 4 Ботанічний заказник місцевого значення «Озеро Борове»
- 5 Національний природний парк «Гомільшанські ліси»

Території, заплановані до заповідання та розширення

- 6 Ботанічний заказник "Цикалове"
- 7 Орнітологічний заказник "Горіла долина"
- 8 Орнітологічний заказник "Лиманські озера"
- 9 Ботанічний заказник "Шелудьківський"
- 10 Гідрологічний заказник "Благодатне"

Рисунок 2 – Розташування об'єктів ПЗФ у межах Слобожанської ОТГ і на прилеглий території

За рівнем лісистості (понад 40%) Слобожанська ОТГ є однією із найбільш забезпечених лісовими ресурсами місцевих громад у Харківській області: ліси – разом із водними об'єктами – є одним із її найголовніших природ-

них ресурсів. Майже третину лісового фонду Слобожанської ОТГ віднесено до категорії природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення, решта лісів – до рекреаційно-оздоровчих та захисних.

Всі без виключення ліси на території Слобожанської селищної ради надають такі екосистемні послуги:

- продукційні: первинна продукція – зелена біомаса та деревина;
- забезпечувальні: осередки та об'єкти живлення для тварин, мертва органічна речовина для мікроорганізмів та грибів, життєдіяльність яких, зокрема, забезпечує родючість ґрунтів (вміст поживних речовин та гумусу), будівельні матеріали, паливо, їжа для людини та свійських тварин, та ін.;
- регулювальні: водорегулювання, колообіг макроелементів, запилення, підтримка достатнього рівня складності екосистем через харчові ланцюги та мережі, поглинання пилу та газоаерозольних викидів, очищення вод, протиерозійний захист, рекреація та оздоровлення людини, тощо;
- соціально-культурні (пізнання законів природи, естетичні, виховні, підтримка історико-культурної спадщини).

Серед факторів, що негативно впливають на обсяг і якість екосистемних послуг лісових насаджень території Слобожанської селищної ради на сучасному етапі історичного розвитку, варто відзначити:

- регіональні зміни клімату в бік більш теплої та посушливої фази із частими посухами та малосніжними або безсніжними зимами;
- пожежі – як внаслідок природних, так і антропогенних чинників;
- поширення фітопаразитарних хвороб (наприклад, вогнища кореневої губки, надмірний розвиток омели білої, та ін.), регулярні спалахи чисельності листоїдних та стовбурових комах, що завдають шкоди лісовому господарству;
- аеротехногенні викиди від промислових підприємств (насамперед, Зміївської ТЕС) і транспорту на дизельних та двигунах внут-

рішнього згоряння, які перевищують поглинальну здатність насаджень;

- надмірна рекреація та пов'язаний із нею розвиток інженерної і транспортної інфраструктури;
- браконьєрство та збирання цінних видів рослин;
- поширення чужорідних інвазійних видів біоти.

Об'єкти рослинного світу, що утворюють зелені зони на території селищ та сіл, поліпшують стан атмосферного повітря, сприяють зменшенню шумового навантаження на житлову зону, та мають естетичну і виховну функції. Водночас санаційний потенціал існуючих насаджень є низьким відносно поглинання газо-аерозольних забрудників атмосферного повітря. Стан зелених зон є в цілому незадовільним, а зусилля на їх утримання – недостатніми. Більшість дерев, які повинні нести захисну функцію, досягли віку технічної зрілості, або перетнули цю межу. Понад 25% всіх дерев насаджень населених пунктів вражені омелою.

Звідси витікає необхідність проведення інвентаризації насаджень, їх упорядкування, ремонту, реконструкції, а також розширення зеленого господарства.

Важливим напрямком розвитку природоохоронної справи є розширення екологічної мережі як частини обласної та всеєвропейської універсальної природної структури – Смарагдової мережі, яка включає території особливої природоохоронного значення, що встановлюються державами, – сторонами Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, у тому числі й Україною. До об'єктів Смарагдової мережі на території Слобожанської селищної ради віднесено заплаву і борову терасу р. Сіверський Донець, байрачні ліси на вододільній місцевості правого піднесеного берегу р. Сіверський Донець, водно-болотні угіддя високих терас – Лиманські озера, заболочені та вологі пониження в районі сел. Благодатне, лучні ділянки балочних схилів і днища урочища Горіла Долина. На цих

ділянках зосереджені цінні осередки для рідкісних видів рослинного і тваринного світу, тому вони потребують охорони.

Розширення локальної та регіональної екологічної мережі вирішуватиме не тільки завдання збереження тварин, рослин, грибів та їх середовищ, але й посилення соціально-культурних екосистемних послуг та розвиток на їх основі таких видів економічної діяльності, які спрямовуватимуть розвиток громад на екологічно сталий шлях.

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ ПРОГРАМИ

Програма охорони навколишнього природного середовища Слобожанської селищної ради на період до 2025 року – це система принципів, пріоритетних напрямків та конкретних заходів у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Основною метою програми є реалізація державної екологічної політики, стабілізація і поліпшення екологічного стану довкілля та зниження екологічних ризиків шляхом забезпечення охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів Слобожанської селищної ради.

ОБҐРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ І ЗАСОБІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ПРОБЛЕМ, ОБСЯГІВ ТА ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ

Досягнення мети Програми можливе за умови комплексного підходу до розв'язання проблем у сфері охорони навколишнього природного середовища та використання сучасних підходів екологічного менеджменту.

Організація природоохоронної діяльності на території Слобожанської селищної ради передбачає отримання постійного поліпшення як екологічних показників так і ефективності функціонування районної системи екологічного управління в цілому.

Сьогодні склалася ситуація, за якою наявних економічних ресурсів в місцевих бюджетах менше ніж необхідно для вирішення усіх наявних проблем та завдань. Тому особлива увага приділяється ефективності використання наявних ресурсів.

Врахування на практиці зазначених принципів можливе лише за умови ретельного опрацювання програмних заходів на етапі планування, послідовного їх виконання, оцінки та аналізу результатів.

Шляхи та способи вирішення проблеми

Протягом останніх років у населених пунктах Слобожанської селищної ради, констатується певний рівень соціальної напруги серед місцевих мешканців, зумовлений негативним впливом підприємств промислової зони на довкілля.

Забруднення довкілля є однією із основних причин погіршення показників здоров'я населення.

Шляхи вирішення екологічних проблем на території Слобожанської селищної ради полягають у посиленні ролі екологічного управління та врахуванні екологічної складової сталого розвитку наряду з економічною та соціальною складовими. Для цього необхідне впровадження екологічного програмування та неухильне виконання прийнятої екологічної програми.

Програма природоохоронних заходів Слобожанської селищної ради є інструментом для вирішення екологічних проблем населених пунктів Слобожанської селищної ради та охорони навколишнього природного середовища. Усі управлінські рішення мають бути спрямовані на досягнення стратегічно обумовленої мети.

МЕТА, СТРОКИ ВИКОНАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАВДАНЬ ПРОГРАМИ

Метою Програми є:

- визначення та впровадження екологічної стратегії сталого розвитку в екологічній політиці Слобожанської селищної ради;
- покращення існуючого стану навколишнього природного середовища шляхом реалізації природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів;
- забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів.

Програма сприятиме:

- зменшенню рівня забруднення навколишнього природного середовища, запобіганню негативного впливу на населення території ради;
- попередженню негативних змін у екологічному стані території внаслідок господарської діяльності;
- впровадженню «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2025 року» та «Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2021–2025 роки»;
- підвищенню рівня екологічного освіти та виховання населення.

Терміни виконання Програми

Програма природоохоронних заходів Слобожанської селищної ради на 2021-2025 роки.

Пріоритетні напрями завдань Програми

Визначенні пріоритетні напрями реалізації екологічної політики Слобожанської селищної ради є основними у проведенні ефективної і цілеспрямованої діяльності у сфері охорони довкілля території ради.

Визначення пріоритетності необхідне для врахування при:

- розробленні першочергових заходів Програми;

- прийняття рішень щодо першочерговості фінансування заходів Програми.

Враховуючи сучасний екологічний стан території Слобожанської селищної ради та існуючі фактори негативного впливу на нього, пріоритетними напрямами завдань програми для охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів на території ради є:

- 1 – охорона та раціональне використання водних ресурсів;
- 2 – оптимізація поводження з відходами;
- 3 – охорона та раціональне використання природних рослинних ресурсів;
- 4 – охорона атмосферного повітря;
- 5 – підвищення рівня екологічних знань та виховання екологічної свідомості громадськості.

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗАВДАННЯ ТА ЗАХОДИ ПРОГРАМИ

Структура Програми враховує пріоритетні завдання спрямовані на вирішення цілого комплексу природних проблем, з урахуванням зацікавленості всіх адміністративних територій району. Напрями діяльності та завдання Програми спрямовуються на вирішення першопричин найбільш пріоритетних проблем, що має призвести до ліквідації або запобіганню негативних наслідків природокористування.

Завдання і заходи з виконання Програми, які визначено у Додатку до Програми, згруповано за пріоритетними цілями та напрямами діяльності.

Охорона та раціональне використання водних ресурсів

Основні завдання напряму охорони та раціонального використання водних ресурсів:

- покращення якості зворотних та стічних вод шляхом підвищення ефективності функціонування водопровідно-каналізаційних господарств та очисних споруд;
- поліпшення стану та благоустрій водойм;
- локалізація та консервація джерел забруднення підземних вод;
- впорядкування централізованого водопостачання та водовідведення у населених пунктах.

Для реалізації цих завдань плануються заходи щодо:

- проектування та будівництво обвідного каналізаційного колектору та КНС смт. Слобожанське;
- реконструкція полігону по захороненню твердих побутових відходів із будівництвом сміттєспалювального заводу, лінії сортування ТПВ, ділянки складування ТПВ;
- виконання робіт, пов'язаних з поліпшенням гідрологічного стану та упорядкуванням прибережних захисних зон водойм;
- проведення інвентаризації недіючих артезіанських свердловин, що розташовані на території Слобожанської ради, та встановлення їхнього технічного стану;
- проектування та здійснення санітарно-технічного тампонажу недіючих артезіанських свердловин, розташованих на території Слобожанської селищної ради.

При упорядкуванні захисних зон водойм перш за все слід звернути увагу на приведення у належний санітарний стан рекреаційних зон на озері Лиман, а також недопущення розорення земель, складування хімічних та органічних добрив і засобів захисту рослин, несанкціонованих звалищ сміття у захисних прибережних зонах водойм біля садово-городницьких ділянок.

Виявлення недіючих артезіанських свердловин та їх санітарно-технічний тампонаж, зокрема покинутої свердловини у сел. Благодатне сприятиме ліквідації джерел забруднення експлуатованих підземних вод через фільтрацію в місцях штучного порушення цілісності водотривких порід.

Враховуючи значне антропогенне навантаження на якість ґрунтових вод у межах сільських населених пунктів господарсько-побутовими стоками, необхідно проводити моніторинг якісного складу та рівнів підземних вод у колодязях загального та індивідуального користування. На території житлової забудови потрібно передбачати заходи контролю дотримання санітарних норм щодо розміщення колодязів і свердловин відносно туалетів, підсобних господарств, місць утримання свійської худоби. Необхідними також є заходи щодо контролю гідроізоляції вигрібних ям та проведення просвітницької діяльності, спрямованої на підвищення екологічної обізнаності населення щодо недопущення забруднення підземних вод на власних подвір'ях.

Виконання цих заходів дозволить отримати такі природоохоронні результати:

- запобігання забруднення ґрунту, поверхневих вод та підземних водонесних горизонтів неочищеними зворотними та стічними водами;
- зменшення обсягів водоспоживання з природних джерел;
- попередження забруднення водних об'єктів із поверхневим стоком;
- ліквідація джерел забруднення підземних вод;
- гарантування безпечного питного водокористування для населення.

Оптимізація поводження з відходами

Основні завдання цього напрямку:

- забезпечення екологічно-безпечного централізованого збирання та своєчасного вивезення ТПВ;
- впровадження системи роздільного збирання та вторинного використання відходів;

- моніторинг та своєчасна ліквідація несанкціонованих звалищ та джерел санітарного забруднення відходами.

Для реалізації цих завдань плануються заходи щодо:

- придбання спецавтотранспорту та іншої техніки для централізованого збору і вивезення ТПВ;

- придбання та встановлення функціональних контейнерів для роздільного збору ТПВ і великогабаритних відходів, вуличних урн для сміття, оновлення застарілих контейнерів та урн;

- забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення та захоронення ТПВ з території Слобожанської селищної ради;

- проектування та будівництво комплексу для компостування органічних ТПВ;

- моніторинг та ліквідація існуючих несанкціонованих звалищ;

- інформаційне забезпечення комунального підприємства, відповідального за санітарне очищення території та моніторинг видалення ТПВ

- проведення роз'яснювальних та просвітницьких робіт щодо підвищення рівня екологічної свідомості населення у сфері поводження з відходами.

Благоустрій та забезпечення чистоти території в смт. Слобожанське, селищ Благодатне та Донець, сіл Лиман, Суха Гомільша, Нижній Бишкін, Черкаській Бишкін, Геєвка, Шелудьківка, Геніївка, Українське, Занки, Дачне, Курортне, Скрипаї, Мохнач та Лісне, в тому числі збирання та вивезення твердих побутових та великогабаритних відходів від населення регламентується відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів» та Закону України «Про відходи».

Для збирання твердих, великогабаритних, ремонтних відходів, а також окремих компонентів твердих відходів рекомендується застосовувати металеві або пластмасові контейнери, які дозволені для використання в Україні. Вимоги до розміщення контейнерів, контейнерних майданчиків та їх розмірів регламентуються санітарними правилами і нормами. У населених пунктах

збирання твердих, ремонтних і великогабаритних відходів рекомендується здійснювати за контейнерною та безконтейнерною схемами. За контейнерною схемою тверді, великогабаритні і ремонтні відходи збираються окремо у контейнери різної місткості, розміщені на спеціальному контейнерному майданчику. Контейнерні майданчики необхідно облаштовувати водонепроникним покриттям, навісами та сітчастими огорожами для обмеження доступу тварин до цих об'єктів.

На присадибних ділянках приватних житлових будинків місця розташування контейнерів мають бути узгоджені з мешканцями з урахуванням чинних вимог санітарних правил і норм.

Небезпечні відходи у складі побутових відходів слід збирати окремо від інших видів побутових відходів з урахуванням вимог статті 34 Закону України "Про відходи", а також відокремлюватися на етапі збирання чи сортування та передавати спеціалізованим підприємствам, що одержали ліцензії на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами.

Великогабаритні, ремонтні, небезпечні відходи, а також окремі компоненти твердих відходів, отримані під час їх роздільного збирання, рекомендується перевозити за планово-регулярною або заявочною системами. Для правильної організації роботи з перевезення кожного виду ПВ рекомендується проводити обстеження об'єктів обслуговування.

З метою забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя необхідно не допускати попадання відходів тваринного і рослинного походження у контейнери для збирання побутових відходів, особливо – у районах індивідуального житлового будівництва. Миття та дезінфекцію контейнерів та бункерів - накопичувачів необхідно проводити відповідно до вимог санітарних правил та норм. У зв'язку з екологічною та санітарно-гігієнічною небезпекою слід заборонити спалювання відходів у контейнерах та на контейнерних майданчиках.

Для виконання зазначених дій необхідне придбання та оновлення спеціального транспорту, контейнерів, а також організація постійних дій по збо-

ру та вивезенню ТПВ, багатогабаритних відходів та видалення сміття з неса-
нкціонованих звалищ. Оптимізація зазначеної роботи має включати інформа-
ційне забезпечення комунального підприємства, відповідального за санітарне
очищення території та моніторинг видалення ТПВ, в тому числі
комп'ютеризацію та створення баз даних.

Охорона та раціональне використання природних рослинних ресурсів

Основні завдання цього напрямку:

- упорядкування та розширення зеленого господарства;
- проведення заходів із озеленення території;
- створення захисних зелених смуг на межі санітарно-захисних зон (СЗЗ) підприємств.

Для реалізації цих завдань плануються заходи щодо:

- ліквідації негативних наслідків стихійних явищ, таких як вітроломи, буреломи, сніголами;
- інвентаризації об'єктів зеленого господарства на території Слобожанської селищної ради;
- упорядкування та розширення зеленого господарства на території Слобожанської селищної ради;
- ремонту та відновлення техніки для обслуговування об'єктів зеленого господарства;
- озеленення та утримання зелених насаджень на території Слобожанської селищної ради;
- висадження на територіях зелених насаджень квітів, саджанців, засі-
вання газонною травою;
- проектування, реконструкції та капітального ремонту об'єктів зелено-
го господарства Слобожанської селищної ради;
- проектування та утворення нових, упорядкування існуючих захисних
смуг деревно-чагарникової рослинності на межі СЗЗ Зміївської ТЕС та інших
виробничих об'єктів.

Розширення зеленого господарства та упорядкування існуючих об'єктів на території селищ дозволить значно поліпшити екологічний стан території, сприятиме покращенню мікроклімату, очищенню атмосферного повітря збереженню його вологості у засушливі періоди, створенню осередків для здорового відпочинку населення.

До об'єктів благоустрою у сфері зеленого господарства населених пунктів зокрема належать: парки культури та відпочинку, лісопарки, сквери, зони рекреації, зелені насадження в охоронних та санітарно-захисних зонах, прибережні зелені насадження, зелені насадження прибудинкових територій.

Унаслідок надзвичайних ситуацій, що пов'язані із стихійними явищами, такими як буревії, сильні зливи, снігопади, обледеніння тощо, на вулицях селищ та у рекреаційних зонах виникають небезпечні завали дерев, замулення доріг та комунікацій, утворюються захаращення габаритними уламками. Такі випадки потребують негайного відновлення екологічної та санітарної безпеки, проведення невідкладних робіт, що пов'язані із попередженням соціальної напруги.

При реконструкції насаджень та розширенні зеленого господарства перевага надаватиметься видам дерев і чагарників, які, з одного боку, мають високі декоративні та естетичні якості, а, з іншого боку, мають властивості посухо- та морозостійкості як запоруку щодо адаптацій до ймовірних змін клімату в майбутньому. Водночас, із набору придатних для вирощування в місцевих умовах видів перевага надаватиметься тим, що мають високий або, принаймні, середній потенціал щодо пило- та газопоглинання, за підтримці балансу видів місцевої флори (автохтонів) та алохтонів на користь перших.

Поширення омели білої вимагає проведення заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу паразита на стан насаджень. Одним із основних методів боротьби з цим патогеном є санітарне обрізання крон уражених дерев. При санітарному обрізанні крон дерев для запобігання надмірному розвитку омели білої насамперед видалятимуться гілки із молодими кущами

та кущами першого генеративного віку, що дозволить істотно знизити швидкість зростання популяцій цього виду-напівпаразита.

При створенні насаджень із високим видовим багатством деревних рослин враховуватиметься ступінь їх відносної привабливості для омели. Так, серед видів, привабливих для омели, надаватиметься перевага деревам із пірамідальними кронами. Також групи дерев із видів, що легко заселяються омелою, будуть перемежатися та оточуватися групами дерев тих видів, які є для омели непривабливими.

При догляді за насадженнями особливо пильної уваги буде приділено стану їх корневих зон та запобіганню або оперативному лікуванню механічних пошкоджень кори та деревини стовбурів і головних гілок – для недопущення заселення та поширення мікроорганізмів і грибів, що спричиняють стовбурові гнилі.

При створенні та реконструкції насаджень на межі із СЗЗ підприємств та вздовж транспортних шляхів буде створюватися складна вертикальна структура із 2-3 деревних ярусів і чагарників для збільшення екологічної ємності осередків для корисної фауни, а також підсилення їх оздоровлювальних функцій щодо шумо-, пило- та газопоглинання.

Застосування суміші багаторічних трав для висівання на лучних галявинах в парках та прибудинкових ділянках із регулярним (2-3 рази за вегетаційний період) скошуванням надземної фітомаси запобігатиме поширенню чужорідних (адвентивних) бур'янистих видів рослин.

Найбільш небезпечним видом з адвентивних бур'янів є амброзія полинолиста, яка є причиною масових алергічних захворювань населення. Її поширення суттєво погіршує санітарно-епідеміологічну обстановку в даному регіоні. Для ефективної боротьби з даним адвентивним видом необхідно застосовувати як механічне знищення екземплярів амброзії, так і створення деревного покриву трав'янистих рослин, які запобігають її проростанню.

Виконання цих заходів дозволить отримати такі природоохоронні результати:

- покращення стану об'єктів зелених насаджень та поліпшення екологічної ситуації загалом;
- зниження рівня забруднення атмосферного повітря житлової забудови викидами промислових підприємств;
- покращення інформаційного забезпечення екологічного врядування.

Заходи з охорони атмосферного повітря

Природоохоронні заходи, спрямовані на зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, щорічно впроваджуються підприємствами району за власні кошти у відповідності до власних планів природоохоронної діяльності згідно чинних природоохоронних вимог.

Підвищення рівня екологічних знань та виховання екологічної свідомості громадськості

Завдання цього напрямку передбачають підвищення рівня екологічної культури, знань та поінформованості громади, а також підвищення рівня екологічного управління.

Для реалізації цих завдань плануються заходи щодо:

- розробки та впровадження навчальних програм із дбайливого відношення до природного середовища;
- розробки програми екологічного виховання населення, навчання основам екології та санітарії, в т.ч. роздільного збору ТПВ;
- розробки програм для підвищення екологічної грамотності населення в т.ч. для адекватної оцінки екологічних наслідків різних видів діяльності людини.

Ефективним шляхом реалізації поставлених завдань може бути використання системи екологічних проектів, які створюються учнями шкіл у рамках

проведення Всеукраїнської олімпіади з екології. Обов'язковою складовою таких проектів часто є громадська діяльність, наявність якої суттєво підвищує оцінку представленого проекту.

Як показує практика, шкільні екологічні проекти забезпечують ефективно поширення екологічних знань, сприяють екологічному вихованню як самих учнів, так і членів їх родин та популяризують дбайливе відношення до природного середовища. В європейських країнах такий спосіб підвищення рівня екологічних знань та екологічної свідомості населення вважається одним з найбільш ефективних.

Виконання Програми забезпечить покращення існуючого стану навколишнього природного середовища і сприятиме розв'язанню проблеми негативних змін у екологічному стані території Слобожанської селищної ради, що виникли внаслідок господарської діяльності.

ОБСЯГИ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету, у тому числі спеціальних фондів охорони навколишнього природного середовища.

Остаточна кошторисна вартість та терміни виконання заходів можуть бути скореговані на підставі проектних рішень.

Фінансування заходів, які передбачають попереднє проектування, здійснюється при наявності проектно-кошторисної документації (ПКД).

КООРДИНАЦІЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ХОДОМ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Координацію та контроль виконання Програми здійснює Слобожанської селищна рада.

До супроводження виконання Програми та координації робіт можуть бути залучені компетентні наукові організації.